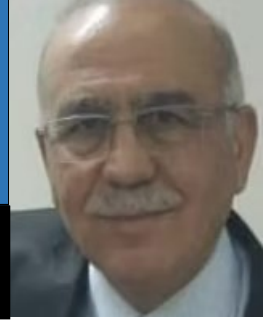

DİNİ KAVRAMLARIN İÇİNİ BOŞALTMA TEŞEBBÜSLERİ KAVRAM, RİTÜEL VE İLHAD BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME)

H. ALİ ERDOĞAN

Öz

Her inanç sistemi, varlığını kendine özgü kavramlar ve ritüeller üzerinden sürdürür. Kavramların sözlük anlamları yanında, tarihî süreçte kazandıkları terim anlamları da dinî hayatın bütünlüğü açısından vazgeçilmezdir. Son dönemlerde, özellikle İslam'ın temel kavramlarının yalnızca lügavî anlamları öne çıkarılarak içlerinin boşaltılmasına yönelik yaklaşımlar dikkat çekmektedir. Bu makalede, kavramların indirgemeci yorumlarla nasıl tahrif edildiği, bunun dinî hayat üzerindeki etkileri ve Kur'an'ın "ilhad" kavramı çerçevesinde değerlendirilmesi ele alınacaktır.

Giriş

Dil, düşüncenin ve inancın taşıyıcısıdır. Kavramlar ise bir inanç sisteminin anlam dünyasını oluşturan temel yapı taşlarıdır. Dini mefhumların yalnızca sözlük anlamlarına indirgenmesi, onların tarih boyunca kazandığı derinliği ve düşüncenin bağlamını göz ardı etmek anlamına gelir. Bu indirgeme, hem dinî

tecrübenin zenginliğini yok eder hem de inanç dünyasında ciddi boşluklar doğurur.

1. Kavramların Lügavî ve Istilahî Boyutları: Secde Örneği

Her dilde kelimelerin bir sözlük, bir de terim anlamı vardır. İslam'da ibadetle ilgili söz konusu olan kaideleri anlamak için bu ayrım özellikle önemlidir. Mesela "*secde*" kelimesi sözlükte "*itaat ve teslimiyet*" anlamına gelse de terim anlamı, "*namazda alnı yere koyma*" şeklinde özel bir ibadet biçimini ifade eder. Secdenin yalnızca lügavî anlamıyla sınırlandırılması, onun ibadet boyutunu ve manevî yoğunluğunu yok saymak anlamına gelir.

Nitekim Kur'an'da "*Secde et ve yaklaş!*" (Alak, 19) buyrulmuş, Hz. Peygamber de "*Kulun Rabbine en yakın olduğu an, secde halidir*" (Müslim, Salât, 215; Nesâî, Da'avât, 118) diyerek secdenin ibadet boyutuna işaret etmiştir.

2. Şeair: İslam'ın Sembolleri ve Dini Kimlik

Kur'an'da "şeair" kavramı İslam'a özgü sembol ve ritüelleri ifade eder. Bunlar arasında namaz, oruç, hac, kurban, mescid ve ezan gibi ibadetler öne çıkar. Şeair, Müslüman toplumun dinî kimliğini inşa eden ve görünür kılan temel unsurdur.

Kur'an'da bu husus şöyle vurgulanır:

"Kim Allah'a ait nişanelere saygı gösterirse, bu kalplerin takvasındandır." (Hac, 32)

Bu bakımdan, ritüellerin ortadan kaldırılması veya anlamlarının boşaltılması, dini hayatın görünür yüzünü ortadan kaldırarak onu soyut bir inanç sistemine döndürme tehlikesi taşır.

3. Modern Yorumlar ve Kavram Saptırmaları

Son dönemlerde "salat" kavramının yalnızca "dua" ya da "destek olmak" anlamıyla sınırlandırılması, namaz ibadetini gündemden düşürmeye yönelik bir eğilim olarak öne çıkmaktadır. *Hakkı Yılmaz'ın, Tebyinü'l-Kur'an* adlı mealinde bu anlayışa örnek rastlanmaktadır. Benzer şekilde, zekât "temizlik", oruç "kendini tutmak", hac ise "tartışmak" gibi lügavî anlamlarıyla ele alınıp ıstilahî boyutları göz ardı edilmektedir.

Bu yaklaşım, ibadetlerin manevî ve pratik yönünü işlevsiz hale getirerek dinin içini boşaltmaktadır. Eskiden "çalışmak da ibadettir" söylemiyle ibadetlerin önemsizleştirilmesi, bugün daha sinsî ve sistematik bir biçimde kavramların lügavî yorumları üzerinden gerçekleştirilmektedir.

4. İlhad: Kavram Tahrifinin Kur'ânî Çerçevesi

Kur'an, dini kavramların anlamını çarpıtma ve hakikati saptırma girişimlerini "ilhad" kavramı ile nitelendirmektedir. İlginçtir ki bu kavram çoğu yerde zulümle birlikte anılır (A'râf 7/180; Nahl 16/103; Hac 22/25; Fussilet 41/40).

Ahzâb 67-68 ve A'râf 38. ayetlerde ise, hakikati saptırarak başkalarını da saptıran kimselerin iki kat azapla cezalandırılacağı bildirilmiştir. Bu durum, kavram saptırmalarının bireye ait bir hata değil, toplumu ilgilendiren sonuçlarıyla ağır bir sapma olduğunu ortaya koymaktadır.

5. Ritüellerin Dini Hayattaki Vazgeçilmezliği

İbadetler, toplumun her kesimi için dinin görünen boyutunu oluşturur. Havassın (ilim adamlarının) kavrayabildiği derin manalar avam (halk tabakası) için geçerli olmasa da ritüeller herkesin dine katılımını mümkün kılar. Ritüellerin kaldırılması, dini yalnızca entelektüel bir azınlığın tartışmalarına indirir. Bu durum toplumun dini hayatını zayıflatır.

Sonuç

Dini kavramlara ait kelimeleri yalnızca sözlük anlamlarıyla değerlendirilip, ıstilahî manalarının göz ardı edilmesi, İslam'ın sembol ve ritüellerini anlamsızlaştırmakta ve dinin içini boşaltmaktadır. Bu tür yaklaşımlar ya cehalet ve gafletin veya bilinçli bir tahrifin ürünüdür. Kur'an'ın "ilhad" kavramı çerçevesinde bu durum, dinî hakikati saptırma ve toplumu ifsat etme girişimi olarak değerlendirilmektedir.

Dolayısıyla İslami mefhumları korumak, dini ve imanı korumak gibidir. Müslüman toplumların, Temel kurallara ve ritüellere sahip çıkması, dini kimliğin devamı için hayati bir öneme sahiptir.

Kaynakça

1. Kur'an-ı Kerim (Alak 19; Hac 32; Bakara 158; A'râf 38; Ahzâb 67-68; A'râf 7/180; Nahl 16/103; Hac 22/25; Fussilet 41/40).

2. Müslim, Şalât, 215; Nesâî, Da'avât, 118; Ebû Dâvûd, Nikâh, 40.

3. Yılmaz, Hakkı. Tebyinü'l-Kur'an Meali.

4. TDV İslam Ansiklopedisi, "İlhad" maddesi.